

UOT 340.1; 321.01

HƏMDULLA MƏMMƏDOV

**DÖVLƏT QULLUĞU DÖVLƏT İDARƏETMƏ MƏXANİZMİNİN
MÜHÜM ELEMENTİ KİMİ**

Məqalədə dövlət qulluğu dövlət idarəetmə mexanizminin mühüm elementi olaraq araşdırılmışdır. Göstərilmişdir ki, dövlət qulluğu dövlətin məqsəd və funksiyalarının həyata keçirilməsində mühüm rol oynayır. Həmçinin dövlət qulluğunun cəmiyyətin siyasi sisteminin mühüm aktorlarından biri olan dövlətin idarəetməsinə rəhbərlik rolunu, əhəmiyyəti qeyd olunmuşdur.

Dövlət qulluğu ilə bağlı müxtəlif yanaşmalar təhlil edilmişdir. Qeyd olunmuşdur ki, dövlət qulluğu demokratik siyasi sistemlərdə daha çox inkişaf edir. Belə ki, demokratik sistem dövlət qulluğunun öz funksiyalarını daha şəffaf şəkildə nümayiş etdirməyə, yeniliklərə açıq formada, dövlətin funksiyalarından çıxış edərək vətəndaşlara daha yaxın bir şəkildə xidmət etməyə imkan yaradır.

Dövlət qulluğunun cəmiyyətin siyasi sisteminin ən vacib ünsürü olan dövlətin funksiyalarının yerinə yetirilməsi prosesindəki iştirakının konstitusion əsaslarına toxunulmuş, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında dövlət qulluğunun konstitusional prinsiplərinin əsasları öyrənilmişdir.

Hazırkı sürətli inkişaf dövründə, bütün sferalarda baş verən yenilənmələrin, innovativ dəyişikliklərin dövlət qulluğuna təsiri məsələləri məqalədə öz əksini tapmışdır. Azərbaycanda dövlət qulluğu sisteminin müasir standartlar səviyyəsinə yüksəldilməsi istiqamətindəki addımların ardıcıl və sistemli xarakteri qeyd olunmuşdur.

Açar sözlər: *Dövlət, dövlət qulluğu, dövlət idarəetməsi, dövlətin funksiyaları, demokratiya, dövlət qulluğunda innovativlik, Azərbaycan, e-hökumət.*

Dövlət qulluğu dövlət siyasətinin həyata keçirilməsində mühüm rol oynayır. Dövlət hakimiyyəti və idarəetmədə vacib rol oynamaqla dövlət qulluğu mühüm təsisat funksiyasına sahibdir.

Dövlət qulluğu dövlət, dövlət aparatı, dövlət idarəetməsi ilə qarşılıqlı əlaqədə olmaqla siyasi sistemdə özünəməxsus vəzifə icra edir.

Dövlət qulluğunun keyfiyyətli fəaliyyəti cəmiyyətdə dövlət və hakimiyyət haqqında təsəvvürlərin formalaşmasına böyük təsiri vardır. Bu mənada dövlət qulluğunun dövlətin məqsəd və funksiyalarının reallaşdırılmasındakı rolunun təkmilləşdirilməsi vacib əhəmiyyətə malikdir. Müasir dövrdə dövlət qulluğunun fəaliyyətinin həm təkmilləşdirilməsi, həm də bu sahədə yeniliklərin tətbiqi geniş vüsət almaqdadır. Dövlət qulluğu sahəsində tətbiq olunan yeniliklər bu sahənin cəmiyyətin müasir inkişaf ritmi ilə ayaqlaşmasını təmin etməklə, dövlət idarəetməsinin səmərəliliyini və eyni zamanda vətəndaş məmnuniyyətinə gətirib çıxarır.

Qeyd olunan məsələlər müasir mərhələdə dövlət qulluğunun aktual problemləri sırasındadır. Bu işə mövzunun aktuallığını şərtləndirməklə, onun elmi araşdırılması zərurətini doğurur.

Dövlət qulluğu dövlətin məqsəd və funksiyalarının həyata keçirilməsini təmin edir. Dövlət qulluğunun cəmiyyətin siyasi sisteminin mühüm aktorlarından biri olan dövlətin idarəetməsinə rəhbərlik rolunu, əhəmiyyəti daim araşdırma predmeti olmuşdur. Bu mənada dövlət və idarəetmə ilə bağlı tədqiqatlarda dövlət qulluğu bu və ya digər şəkildə diqqət mərkəzində olmuşdur.

Dövlət qulluğu həm əmək fəaliyyətinin xüsusi növü, həm də dövlətin hüquqi mərkəzi kimi anlayışları özündə birləşdirir.

Belə ki, dövlət qulluğu dövlətin vəzifə və funksiyalarının dövlətin aparatı, habelə onun müəssisələrinin işçilərinin həyata keçirdiyi və işlər qarşılığında dövlət müavinəti əldə edilən əmək fəaliyyətinin növü olmaqla bərabər, dövlət qulluqçularının sahib olduğu hüquqi statusu

və vəziyyəti, işə qəbul olmaq şərtlərini və qaydaları təyin edən, vəzifədən doğan məsuliyyəti əks etdirən hüquqi normaların məcmusudur. Bu, dövlət qulluğunun hüquqi institutu olaraq nəzərdən keçirilməsini şərtləndirir.

Dövlət qulluğunun, xüsusilə də dövlət aparatında işləyən məmurların hüquqi vəziyyəti bir qayda olaraq inzibati hüquq normaları ilə tənzimlənir. Ona görə də dövlət qulluğu anlayışının seçimində üstünlük onun daha çox dövlətin hüquqi institutu kimi tanınmasına verilir. Bu fikri təsdiqləyən ən təsirli amil odur ki, hər hansı bir dövlətin bütün strukturlarının və orqanlarının fəaliyyəti qanunlar üzərində qurulur. Təbii ki, dövlət qulluğu institutu yalnız müvafiq hüquqi baza üzərində fəaliyyət göstərə bilər və bu institutun cəmiyyət üçün səmərəli olması mükəmməl qanunvericiliyin yaradılması ilə bilavasitə bağlıdır [11].

Müasir demokratik cəmiyyətlərdə dövlət qulluğunun aşağıdakı prinsipləri vardır: yetərlik, karyera, təsnifatlandırma, bərabərlik, təminat, tərəfsizlik, hüquqi tanınma, yetərli məvacib [14].

Dövlət qulluğu institutu dövlət və onun aparatının mahiyyətində özünü göstərən və təcrübədə realizəsi vasitəsilə təşkilati və hüquqi tənzimlənən müəyyən münasibətlər sistemidir [15].

Rus tədqiqatçı Manoxin V.M. dövlət qulluğu institutunu "dövlət qulluğunun təşkili prosesində və dövlət qulluqçusunun üzərinə qoyulmuş məsələləri həll edən zaman yaranan münasibətləri tənzimləyən hüquqi normaların məcmusu olaraq xarakterizə edir. Tədqiqatçı dövlət qulluğu institutunun tənzimlədiyi ictimai münasibətləri iki qrupa ayırır: birinci qrupa dövlət qulluğunun təşkili gedişində yaranan münasibətlər daxil edilir. Bura a) dövlət qulluğunda hər bir vəzifəyə hüquqi status müəyyən edilərkən yaranan münasibətlər, b) dövlət qulluğunda vəzifələrin tutulması üsulları müəyyən edilərkən və dövlət qulluğuna girməyin müxtəlif şərtləri və qaydaları təyin edilərkən yaranan münasibətlər; c) dövlət qulluğunun hazırlığı, seçilib yerləşdirilməsi və bu və ya başqa vəzifələrə işçilərin təyin olunması ilə əlaqədar yaranan münasibətlər; İkinciyə dövlət qulluğunu praktiki həyata keçirmək prosesində yaranan münasibətlər aid edilir. Bura a) dövlət qulluqçusunun vəzifə tutduğu dövlət təşkilatı daxilində fəaliyyəti prosesində yaranan münasibətlər; b) dövlət qulluqçusunun vəzifə tutduğu təşkilatdan kənar fəaliyyəti prosesində yaranan münasibətlər daxildir" [16, 25].

Müasir dövlət qulluğu hüquqi institutu "dövlət qulluğu sisteminin təşkili, dövlət qulluqçularının statusunun, təminatının və onun həyata keçmə prosedurası və dövlət qulluğunu keçmə prosesində yaranan münasibətlərin hüquqi normalar sistemi" [17, 16] kimi izah edilir.

Qeyd etmək lazımdır ki, dövlət qulluğu demokratik siyasi sistemlərdə daha çox inkişaf edir. Belə ki, demokratik sistem dövlət qulluğunun öz funksiyalarını daha şəffaf şəkildə nümayiş etdirməyə, yeniliklərə açıq formada, dövlətin funksiyalarından çıxış edərək vətəndaşlara daha yaxın bir şəkildə xidmət etməyə imkan yaradır.

Dövlət qulluğunun dövlətin məqsəd və funksiyalarının həyata keçirilməsindəki rolundan bəhs edərkən bu prosesdə dövlət qulluqçularının fəaliyyətinə də diqqət yetirilməsi vacibdir.

Dövlət qulluqçuları iqtisadi, sosial-mədəni və inzibati-siyasi sahələrdə idarəetməni həyata keçirir, dövlətçiliyin möhkəmləndirilməsi və cəmiyyətdə demokratiyaya və hüquqa əsaslanan islahatlar apanılması üçün fəaliyyət göstərir. Onlar cəmiyyətin inkişafı üçün zəruri olan əsasların yaradılmasını təmin edən sosial funksiyaları yerinə yetirirlər. Bu baxımdan onların fəaliyyətini peşəkarlıqla həyata keçirilən sosial fəaliyyət kimi də xarakterizə etmək olar. Səmərəli dövlət qulluğu mexanizmi sosial funksiyaların, dövlət xidmətlərinin peşəkar-

lıqla, şəffaflıqla, rahat və mədəni şəkildə təqdim olunması üçün dövlət qulluqçularının peşəkarlığının fasiləsiz artırılmasını da təmin edir. Bunun nəticəsində isə idarəetmə funksiyalarının ixtisaslaşdırılmış və inteqrasiya olunmuş formada peşəkar dövlət qulluqçuları tərəfindən həyata keçirilməsi təmin olunur [10, s. 7].

Dövlət qulluğunun mahiyyətindən çıxış edərək qeyd etmək olar ki, bu sahədə araşdırmalar mütləq şəkildə dövlət və onun funksiyaları ilə bağlılıq təşkil edir. Bu mənada dövlət qulluğu ilə bağlı araşdırmalar və təhlillər apararkən dövlətşünaslıq aspektindən yanaşmalar önə çıxır.

Nelidov N.K. "Dövlət qulluğunun hüquqi və siyasi əsasları" kitabında dövlət qulluğuna dövlətə və ya daha dəqiq dövlət orqanı ilə ona qulluq edən və onun iradəsini gerçəkləndirən şəxslər arasında münasibətlərin müəyyən hüquq normalarının məcmusu; Yanovski A. isə "dövlət vəzifəsinin icrası tapşırılan şəxsin dövlətə münasibəti" hesab edir [6].

Azərbaycan respublikasının qanunvericiliyində qeyd olunduğu kimi, dövlət qulluğu Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və digər qanunvericilik aktlarına uyğun olaraq dövlətin məqsədlərinin və funksiyalarının həyata keçirilməsi sahəsində dövlət qulluqçularının öz vəzifə səlahiyyətlərini yerinə yetirməsidir. Tədqiqatçı F.Babayevə görə, göstərilən bu anlayışla hüquqşünas alim N.M.Korkunovun dövlət qulluğu anlayışına verdiyi tərif öz yaxınlığı ilə seçilir. Tədqiqatçının fikrincə, dövlət qulluğu N.M.Korkunovun dediyi dövlət fəaliyyətinin müəyyən məsələlərinin həyata keçirilməsinə istiqamətlənmiş, dövlət adından yerinə yetirilməsi məcburi olan fəaliyyət kimi yox, elə dövlətin adından yerinə yetirilməli olan bütün məsələlərin həyata keçirilməsinə istiqamətləndirilmiş bir fəaliyyətdir. Yəni ki, dövlət qulluğu birbaşa dövlətə vətəndaş arasında yaranan münasibətləri qaydaya salan bir hüquq sahəsidir [6].

Dövlət qulluğunun cəmiyyətin siyasi sisteminin ən vacib üsürü olan dövlətin funksiyalarının yerinə yetirilməsi prosesindəki iştirakı konstitusional əsaslara malikdir. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında dövlət qulluğunun konstitusional prinsiplərinin əsasları əks olunmuşdur. Konstitusiyada Azərbaycan vətəndaşlarına dövlət idarəetməsində iştirak və qulluğuna qəbul hüququnu verən ayrıca maddə vardır. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlətin idarə olunmasında iştirak etmək hüququ vardır. Bu hüququ onlar bilavasitə və ya nümayəndələri vasitəsilə həyata keçirə bilərlər [1].

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları dövlət orqanlarında qulluq etmək imkanına malikdirlər. Dövlət orqanlarının vəzifəli şəxsləri Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları sırasından təyin edilirlər.

Politologiya elmində özünə müəyyən mövqe qazanmış siyasətin idarəetmədən ayrılması doktrinasında dövlət hakimiyyəti orqanının bir-birindən fərqli iki funksiyası qeyd olunur. Bunlar siyasi və idarəetmə funksiyalarıdır. Siyasi funksiya, dövlət aparatının və onun ayrı-ayrı hissələrinin fəaliyyətində ümumi istiqamətlər və konkret məqsədlərin müəyyən edilməsini şərtləndirir. İdarəetmə funksiyası isə qəbul olunmuş qərarların icrası ilə bağlıdır. Birinci funksiyayı siyasi vəzifə tutan şəxslər, ikinci funksiyayı inzibati vəzifə tutan peşəkarlar yerinə yetirir. Əgər hakimiyyətin dəyişərsə, birincilər dəyişilir, ikincilər isə peşəkarlardır, onlar fəaliyyətini davam etdirməlidirlər. Sözügedən doktrinaya görə siyasi rəhbərlərin dəyişməsi idarəetmə aparatının fəaliyyətinə təsir etməməlidir. Peşəkar idarəetmədən təşkil olunmuş dövlət aparatı bütün dövlətin həyat fəaliyyətini, səmərəliliyini təşkil edir. Ona görə dövlət aparatı vahiddir, bütövdür, vertikal üzrə subordinasıya, horizontal üzrə koordinasiya olunur.

Bu işə Q.V.Atamançukun dövlət qulluğuna verdiyi “dövlət orqanlarında təsis edilmiş dövlət vəzifələrinin bilavasitə icrası ilə dövlətin məqsəd və funksiyalarının həyata keçirilməsində vətəndaşların praktiki və peşəkar fəaliyyəti” anlayışa uyğun gəlir.

Dövlət hakimiyyəti və dövlət qulluğunun qarşılıqlı əlaqəsi konstitusiya və normativ-hüquqi aktlarda müəyyən edilir. Dövlət cəmiyyətin leqal və legitim hakimiyyəti olduğundan o öz məqsəd və funksiyalarını dövlət rəhbərliyində və dövlət idarəetməsi vasitəsilə həyata keçirir. Dövlət qulluğu dövlətin rəhbərlik-siyasi hissəsinə yox, idarəetmə hissəsinə aiddir. Dövlət rəhbərliyin siyasi vəzifələri tutan siyasi elita, idarəetməni isə onun əsas mexanizmi olan dövlət qulluğu vasitəsilə həyata keçirir. Bütün bunlar siyasi hakimiyyətin, dövlət idarəetməsinin və dövlət qulluğunun əlaqələrinin və qarşılıqlı təsirinin məntiqi nəticəsinə göstərir. Odur ki, dövlət qulluğunun hakimiyyət sistemində yeri və rolundan asılı olaraq cəmiyyətin effektivliyi təmin olunur. Dövlət qulluğu dövlətin məqsəd və funksiyalarını həyata keçirmək üçün ona hakimiyyət (güc, məcburetə, təhrik etmə, avtoritet) verilir və nəticədə dövlət-qulluq münasibətləri yaranır, dövlət bu münasibətlərin subyektinə çevrilir, iradə xüsusiyyətlər ön plana keçir, imperativlik yaranır, məcburetə aparatı fəaliyyətə başlayır.

Beləliklə, dövlət qulluğu dövlət hakimiyyətini yerinə yetirən sosial-hüquqi və təşkilati institut olmaqla – dövlət hakimiyyətinin digər institutlarının formalaşması, realizəsi və təkmilləşdirilməsi mexanizmi kimi çıxış edir [13, s. 342].

Cəmiyyət həyatının bütün sahələrində olduğu kimi, dövlət idarəetməsi sahəsində, o cümlədən dövlət qulluğunda da inkişaf prosesləri daimi olaraq özünü göstərir. Xüsusilə hazırkı sürətli inkişaf dövründə, bütün sferalarda baş verən yenilənmələr, innovativ dəyişikliklər dövlət qulluğunda da hiss olunmaya bilməz.

Müasir dövrimüzdə dövlətlərin idarəetmə sistemində təzahür edən modernləşmə yeni idarəetmə modellərinin, müasir, vətəndaşa yönümlü, onu məmnun edən idarəetmənin qurulmasının zəruriliyini üzə çıxarmışdır. Subyektivliyin aradan qaldırılması üçün sərt reqlamentlərə əsaslanan ənənəvi modellərdən fərqli olaraq yeni idarəetmə modelləri bunun üçün şəffaflığın artırılmasını ön plana çəkir [9].

Dövlət qulluğu sistemində tətbiq edilən innovasiyalar birbaşa dövlət qulluqçularının fəaliyyətinin səmərəliliyinin yüksəlməsində öz əksini tapır. Səmərəlilik isə dövlət qurumunun işinin keyfiyyətini yüksəltməklə, eyni zamanda vətəndaşların daha keyfiyyətli xidmətlərlə təmin olunmasına gətirib çıxarır. Bu isə dövlət idarəetmə mexanizminin təkmilləşdirilməsinə xidmət edir.

Dövlət qulluğunun müasir inkişaf mərhələsinin mühüm göstəricilərindən biri də bu sahədə fəaliyyətin elektronlaşdırılmasıdır. Hazırda dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin əksəriyyətində dövlət xidmətlərinin elektronlaşdırılması təmin edilmişdir. Bu fəaliyyət özünü əsasən elektron hökumətin tətbiqi ilə göstərməkdədir.

Elektron hökumət (e-Government) müvafiq olaraq, hökumətin fəaliyyətinin əməliyyat və ya icra sahəsini əhatə edir və vətəndaşların müvafiq istiqamətdə dəqiq informasiyalar əldə etmələrini, əhali ilə hakimiyyət strukturları arasında qarşılıqlı fəaliyyət üçün şəraitin yaradılmasını təmin edir. Xüsusilə də, vətəndaş cəmiyyəti institutları və biznes ilə dövlət idarəçiliyi orqanları arasında dialoqun inkişaf etdirilməsi və təmasların sıxlaşdırılması elektron hökumət konsepsiyasının əsas prinsiplərindən biridir.[18, s. 29].

Azərbaycanda e-hökumətin əsası 2003-cü ildə qəbul edilmiş və ölkə Prezidentinin xüsusi sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının inkişafı naminə informasiya kommunikasiya texnologiyaları üzrə Milli Strategiyası (2003-2012-ci illər) ilə qoyulmuşdur.

Milli Strategiyanın əsas vəzifələri arasında elektron hökumətin yaradılması mühüm bənd kimi yer almışdır.

“Elektron Hökumət” – müasir informasiya texnologiyalarından istifadə etməklə dövlət qurumları tərəfindən Azərbaycan Respublikasının ərazisində yaşayan bütün vətəndaşlara, hüquqi və fiziki şəxslərə, xarici vətəndaşlara və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə informasiya və e-xidmətlərin göstərilməsinə şərait yaradır.

Azərbaycanda “elektron hökumət” layihəsinin məqsədləri Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi tərəfindən aşağıdakılar kimi müəyyən edilmişdir:

– Dövlət orqanlarında müasir İKT-lərdən istifadənin genişləndirilməsi yolu ilə idarəetmə metodları və mexanizmlərinin inkişaf etdirilməsi;

– Dövlət orqanlarının fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılması və şəffaflığın təmin edilməsi;

– Vətəndaşların ictimai qərarların qəbul edilməsi və vətəndaşların hökumət orqanları ilə əlaqələrinin daha sadə və müvafiq elektron üsullarla həyata keçirilməsində iştirakının təmin edilməsi.

Azərbaycanda elektron hökumətin texniki infrastrukturunu Estoniya X-Road sistemi əsasında qurulmuşdur. X-Road sistemi dövlət qurumlarının informasiya sistemlərinin müstəqilliyini təmin edir və təhlükəsiz məlumat mübadiləsinə təmin edir. Qeyd edək ki, X-Road elektron hökumət modelinə Azərbaycan və Estoniyadan başqa, Finlandiya da müraciət etmişdir [4].

Azərbaycanda dövlət qulluğunun müasir modelinin yaradılması sahəsində, həmçinin idarəetmədə innovasiyaların, İKT-nin bariz nümunəsi olaraq Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 13 iyul tarixli Fərmanı ilə Prezident yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin yaradılması göstərilə bilər.

Dövlət Agentliyi fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikasında “ASAN xidmət” və “ASAN Kommunal” mərkəzlərinin vahid şəkildə idarə edilməsini, xidmət mərkəzlərində fəaliyyət göstərən mərkəzi və ya yerli icra hakimiyyəti orqanlarının, büdcə təşkilatlarının, dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərin, o cümlədən dövlət adından yaradılan publik hüquqi şəxslərin əməkdaşlarının fəaliyyətinin əlaqələndirilməsini, nəzarət və qiymətləndirmənin aparılmasını, dövlət qurumlarının informasiya bazalarının qarşılıqlı inteqrasiyasını, elektron xidmətlərin təşkili prosesinin sürətləndirilməsini, bu sahədə idarəetmə sisteminin təkmilləşdirilməsini həyata keçirən mərkəzi icra hakimiyyəti orqanıdır [8].

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 29 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyasında dövlət qulluğunun müasir standartlar səviyyəsində qurulması, bu sahədə innovasiyalar və İKT-nin tətbiqi ilə bağlı mühüm məqamlar yer almış və onların həyata keçirilməsi təmin edilməkdədir.

Ölkədə dövlət qulluğunun müasirləşdirilməsi istiqamətində 27 oktyabr 2018-ci il tarixdə imzalanmış Azərbaycan Respublikası Prezidenti tərəfindən “Dövlət orqanlarında (qurumlarında) daxili idarəetmə proseslərinin elektronlaşdırılması tədbirləri haqqında” Fərman da mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Qeyd edək ki, fərmanda Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasında kargüzarlığın aparılması işinin səmərəli təşkili üçün “Elektron sənəd dövriyyəsi sistemi” yaradılması, dövlət orqanlarında (qurumlarında) daxili idarəetmə proseslərinin elektronlaşdırılması sahəsində qabaqcıl beynəlxalq təcrübənin Azərbaycanda tətbiqi məsələləri yer alır.

Bütün bu və ya digər addımlar Azərbaycanda dövlət qulluğunun inkişafının mühüm

göstəriciləridir. Atılan addımlar, ölkədə e-hökumətin yaradılması dövlət qulluğunun müasir inkişaf mərhələsinin əsas əlamətlərindəndir. Qeyd edək ki, Azərbaycanda dövlət qulluğu müasir inkişaf mərhələsində mütəmadi olaraq beynəlxalq təcrübədən yararlanır. İnamla bildirmək olar ki, hazırda Azərbaycanın dövlət qulluğu öz müasir inkişaf səviyyəsi baxımından dünyanın aparıcı ölkələri ilə müqayisə oluna bilər. Hazırda Azərbaycan dövlət qulluğu sistemində tətbiq olunan bir sıra yeniliklər xarici ölkələr tərəfindən öyrənilir, nüfuzlu qurumlar tərəfindən təqdir edilir.

Konsaltinq və audit sahəsində peşəkar xidmətlər təklif edən beynəlxalq şirkətlər şəbəkəsi "Pricewaterhouse Coopers" (PwC) tərəfindən Bakı, Moskva, Madrid, San-Paulo, Berlin, London, Seul, Sidney, Amsterdam, Stokholm və digər şəhərlər üzrə "Dövlət və bələdiyyə xidmətlərinin göstərilməsi mərkəzinin müqayisəli təhlili" mövzusunda araşdırma aparılıb.

Araşdırmaya əsasən, dünyanın yalnız bir neçə şəhərində vətəndaşlar "bir pəncərə" sistemi ilə rahat şəkildə və vaxt itirmədən istədikləri sənədləri əldə edə bilərlər.

Dünyanın 18 iri şəhərində yerləşən və dövlət xidmətlərinin "bir pəncərə" prinsipi ilə göstəriləndiyi çoxfunksiyalı mərkəzlərin işi təhlil edilib. Qiymətləndirmə əsasən xidmətlərin sərfəliliyi, rahatlıq, növbələrin idarə olunması və əks-əlaqə üzrə aparılıb. Vətəndaşlarla dövlət qurumları arasında əlaqələri asanlaşdırmaq məqsədi ilə son vaxtlar Bakı, Moskva və San-Pauloda yaradılan xidmətlər digər ölkələrdəki analogi qurumlardan üstün olub.

Azərbaycanda yaradılmış "ASAN xidmət" dövlət tərəfindən təqdim edilən sənədlərin tez, rahat və keyfiyyətli formada vətəndaşlar tərəfindən alınması baxımından daha yüksək dəyərləndirilib. Bundan başqa, qaynar xətt fəaliyyəti və vətəndaşların internet vasitəsi ilə müraciəti üzrə araşdırmada da "ASAN xidmət" digər ölkələrdə fəaliyyət göstərən "bir pəncərə" sistemlərindən öndə olub [3].

Bundan başqa, 26 iyun 2015-ci il tarixində Kolumbiyanın Medellin şəhərində Birləşmiş Millətlər Təşkilatının dövlət xidmətlərinin göstərilməsi sahəsində qaliblərin mükafatlandırılması mərasimində "ASAN xidmət" "Dövlət xidmətlərinin göstərilməsinin təkmilləşdirilməsi" kateqoriyasında ən yüksək 1-ci yerə layiq görülərək xüsusi mükafat və diplomla təltif olunub. Forum vasitəsi ilə "ASAN xidmət" modelinin uğurlu təcrübəsinin dünyanın müxtəlif ölkələrində tətbiqi təşviq olunub [5].

Azərbaycanda dövlət qulluğu sisteminin müasir standartlar səviyyəsinə yüksəldilməsi istiqamətindəki addımlar ardıcıl və sistemli xarakter daşıyır. Dövlət tərəfindən bu istiqamətdə işlərin gələcəkdə daha da təkmilləşdirilməsi ilə məqsədlilə "Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğunun inkişafına dair 2019-2025-ci illər üçün Strategiya" qəbul edilmişdir. Strategiya 2019-2021-ci və 2022-2025-ci illəri əhatə edən iki fəaliyyət planından ibarətdir.

Azərbaycan Respublikasının prezidenti İlham Əliyevin 23 noyabr 2018-ci ildə sərəncamı ilə təsdiq edilmiş Strategiyada dövlət qulluğunun inkişafının perspektivləri, hədəfləri və bu hədəflərə çatmaq üçün orta və uzun müddəti əhatə edən çoxşaxəli, ardıcıl, mərhələli tədbirlər müəyyən edilmişdir.

Strategiyanın əsas məqsədi dövlət qulluğu sistemində idarəçiliyin təkmilləşdirilməsi, dövlət orqanlarının kadr potensialının inkişaf etdirilməsi, yüksək mənəvi və etik dəyərləri əsas tutan, bilik, bacarıq və müsbət şəxsi keyfiyyətləri ilə seçilən dövlət qulluqçuları korpusunu formalaşdırmaqla dövlət orqanlarının fəaliyyətində səmərəliliyin artırılmasıdır [2].

Azərbaycanda dövlət qulluğunun müasir tələblər əsasında qurulması prosesində etika məsələləri də prioritet təşkil edir və bu sahədə standartlar təkmilləşdirilir.

Ümumilikdə, dövlət qulluqçuları üçün qüvvədə olan standartlara əlavə olaraq, dövlətin fəaliyyətinin həyata keçirilməsində məsuliyyət daşıyan hökumət üzvləri, nazirlər, hüquq-mühafizə orqanları, vergi və gömrük idarələri və s. kimi maraqlar toqquşması riskinin yüksək olduğu həssas sahələrdə işləyən müəyyən qruplar və ya peşələr üçün əlavə təlimatlar hazırlanmış, etik davranış qaydalarının nəşr olunması və bu qaydaların səmərəli bir şəkildə tətbiq olunması istiqamətində hüquqi çərçivə və güclü nəzarət mexanizmi formalaşdırılmışdır [12, s. 231].

Dövlət qulluğunun praktiki əhəmiyyəti onun dövlət idarəetmə mexanizminin tərkib hissəsi kimi həyata keçirdiyi funksiyasında özünü büruzə verir. Bu isə belə bir qənaətə gəlməyə əsas verir ki, dövlət qulluğu dövlət idarəetməsi ilə qarşılıqlı əlaqədə tədqiq edilməli və öyrənilməlidir. Dövlət qulluğu sahəsində atılan hər bir addımın son məqsədi dövlət idarəetməsinin təkmilləşdirilməsinə xidmət edir. Bu mənada dövlət qulluğu sahəsində çalışan kadrların peşəkarlığı, fəaliyyətlərində şəffaflığın təmin olunması dövlət idarəetməsində keyfiyyətin təmin olunması ilə nəticələnir. Bütün bunlar onu deməyə əsas verir ki, dövlət qulluğu dövlət orqanlarında idarəetmə fəaliyyətinin həyata keçirməsinin təminatçısı kimi çıxış edir. Dövlət adından həyata keçirilən fəaliyyət, problemlərin həlli və s. dövlət idarəetməsi və onu həyata keçirən dövlət qulluğu vasitəsilə yerinə yetirilir.

Dövlət qulluğunun müasir inkişaf mərhələsində sürətli yenilənmələr özünü göstərir. Cəmiyyət həyatının müxtəlif sferalarında baş verən yeniliklər, texnologiyaların inkişafı dövlət qulluğu sisteminin də bu dəyişikliklərə uyğunlaşdırılma zərurətini ortaya qoyur. Dövlət qulluğunun müasir tələblər səviyyəsində qurulması dövlət idarəetmə mexanizminin də təkmilləşdirilməsinə, çevikliyinin təmin olunması ilə nəticələnir. Bu zaman həm idarəetmənin keyfiyyəti artır, həm də idarəolunanların məmnunluğu təmin olunur. Dövlət qulluğunun müasir inkişaf mərhələsi bu sahədə kadrların peşəkarlıq səviyyəsinin artırılması ilə yanaşı, informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi ilə də xarakterizə olunur. Bütün bunlar dövlət qulluğu sisteminin müasir mərhələdə qarşısında duran vəzifələrin həyata keçirilməsi işində operativlik və keyfiyyət amilinin yüksəlməsi ilə nəticələnir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı, 2017.
2. "Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğunun inkişafına dair 2019-2025-ci illər üçün Strategiya"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı. 23 noyabr 2018 <https://president.az/articles/30842>
3. "Azərbaycanda yaradılmış "ASAN xidmət" beynəlxalq şirkət tərəfindən yüksək dəyərləndirilib". https://azertag.az/xeber/ASAN_xidmet_beynelxalq_sirket_terefinden_yuksekdeyerlendirilib-884112
4. "Azərbaycanda elektron hökumət infrastrukturunun və elektron xidmətlərin monitorinqi və qiymətləndirməsi üzrə Hesabat" <http://transparency.az/alac/files>
5. "ASAN xidmət" BMT-nin mükafatı ilə təltif edildi <https://asan.gov.az/az/media/press-releases/asan-xidmet-bmt-nin-muekafati-ile-teltif-edildi>
6. Babayev F. Dövlət qulluğu və Dövlətin demokratik əsasları. <http://lawyers.az/post/-dovlet-qullugu-ve-dovletin-demokratik-esaslari>

7. Elektron hökumət haqqında ümumi məlumat <https://www.e-gov.az/az/content/read/2>
8. Həsənov M. Azərbaycanı dövlət qulluğu sistemindəki islahatlar idarəetmədə mühüm yeniliklərə imza atılmasını şərtləndirib. https://azertag.az/xeber/Azərbaycanda_dovlet_qullugu_sistemindəki_islahatlar_idareetmədə_muhüm_yeniliklere_imza_atilmasini_sertlendirib-1174192
9. Hüseynova N. İdarəetmədə müasir islahatların əsas istiqamətləri: şəffaflıq, asan xidmət, vətəndaş məmnunluğu. <http://www.azerbaijan-news.az/view-prizmasında>. Azərbaycan. 7 iyun, 2016. s. 7. <http://www.azerbaijan-news.az/view-98479/Sosial>
10. Hüseynova N. Sosial dövətdə idarəetmə və dövlət qulluğu: mahiyyət və məqsəd prizmasında. Azərbaycan. 7 iyun, 2016. s. 7. <http://www.azerbaijan-news.az/view-98479/Sosial>
11. Nəcəfova D. Dövlət qulluğu anlayışı və onun prinsipləri. <http://az.strategiya.az/news.php?id=130857> Dövlət qulluğu anlayışı və onun prinsipləri
12. Rəhimli R. Dövlət qulluğunda etika və onun əsas komponentləri // Dövlət idarəçiliyi: nəzəriyyə və təcrübə, Bakı, 2018, № 4 (64), s. 225-236.
13. Rzayev Ə.H. Dövlət hakimiyyəti: Konseptual təhlili və onun dövlət qulluğu institutu ilə qarşılıqlı əlaqəsi // Bakı Universitetinin Xəbərləri. Sosial-siyasi elmlər seriyası, 2011, № 2, s. 342.
14. Kamu hizmetine egemen olan ilkeler nelerdir? <http://www.hukukitavsiyeler.com/2015/07/21/kamu-hizmetine-egemen-olan-ilkeler-nelerdir>
15. Атаманчук Г.В. Сущность государственной службы. М., 2008, с. 312.
16. Манохин В.М. Советская государственная служба. М., 1966, с. 195.
17. Стариков Ю.Н. Институт государственной службы: содержание и структура // Государство и право, 1996, № 3, с. 16.
18. Bhatnagar S. E-Government: from Vision to Implementation, Sage Publications, New Delhi / Thousand Oaks. L., 2005. p. 29-30.

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyası*

Hamdulla Mammadov

CIVIL SERVICE AS AN IMPORTANT ELEMENT OF PUBLIC ADMINISTRATION

In the article, civil service has been studied as an important element of the public administration mechanism. It has been shown that, civil service plays an important role in the implementation of the state's goals and functions. The role and importance of civil service in public administration was also highlighted. Various approaches to civil service have been analyzed. It was noted that, civil service is developing more in democratic political systems. Thus, the democratic system gives a chance to the public service to be more transparent, be open to innovations, and better serve citizens, through state functions.

The bases of constitutional principles of the civil service in the Constitution of the Republic of Azerbaijan and the role of civil service in the implementation of the state functions were studied.

In the period of rapid development, the impact of innovations in all spheres on civil

service has been presented in the article. The consistent and systematic character of the steps to develop civil service system to meet modern requirements in Azerbaijan has been mentioned.

Keywords: State, civil service, public administration, state functions, civil service innovation, Azerbaijan, e-government.

Гамдулла Мамедов

ГОСУДАРСТВЕННАЯ СЛУЖБА КАК ВАЖНЫЙ ЭЛЕМЕНТ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

В данной статье государственная служба исследуется как важный элемент механизма государственного управления. Показано, что государственная служба играет важную роль в процессе претворения в жизнь целей и функций государства. А также подчеркнута роль и значение государственной службы в управлении государством, которое является одним из ключевых акторов политической системы общества.

В статье исследуются, связанные с государственной службой различные подходы. Отмечено, что государственная служба все больше развивается в демократических политических системах. Демократическая система создает условия государственной службе для более прозрачного демонстрация своих функций, выступая с этих функций предоставлять гражданам службу в более совершенной форме.

Затронуты конституционные основы роли государственной службы, как важного элемента политической системы общества, в процессе претворения в жизнь функций государства, а также изучены основы конституционных принципов государственной службы в Конституции Азербайджанской Республики.

В статье нашли отражение вопросы воздействия на государственную службу инновационных изменений, которые происходят в современную эпоху бурного развития.

Отмечен последовательный и системный характер шагов в направлении совершенствования системы государственной службы до уровня современных стандартов.

Ключевые слова: Государства, государственная служба, государственное управление, государственные функции, инновации государственной службы, Азербайджан, электронное правительство.

(Академик İsmayıl Hacıyev tərəfindən təqdim edilmişdir)

Daxilolma tarixi: İkkin variant 18.06.2019
Son variant 10.09.2019